

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

از زبان محیط زیست همدان

اثرات توریسم بر ساختار کشاورزی نواحی توریست پذیر روستایی

پیمان کریمی سلطانی

دانشجوی دکتری ژئومورفولوژی دانشگاه رازی کرمانشاه. - kpeyman56@yahoo.com

چکیده

گردشگری روستایی به عنوان فرآیندی در توسعه روستایی قلمداد می شود که با ایجاد فعالیت های مکمل کشاورزی، می تواند زمینه توسعه اقتصادی و زیست محیطی روستایی را در زمینه افزایش درآمد، اشتغال زایی و معیشت پایدار روستایی فراهم کند. از آنجا که نواحی روستایی منبعی آسیب پذیر و مستعد تغییرات زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی است، به ویژه تجربه نشان داده است که هر جا گردشگری به طور خودجوش و اتفاقی و بدون برنامه ریزی و مدیریت مؤثر، گسترش یافته، پیامدهای نامطلوبی به بار آورده و در درازمدت مشکلات آن بیشتر از فواید آن شده است. در این مقاله تلاش می شود تا به پیامدها و اثرات توسعه گردشگری روستایی بر ساختار کشاورزی روستاها، از طریق آلودگی و افزایش فرسایش خاک، تغییر کاربری اراضی کشاورزی، تغییر ساختار اشتغال، تغییر الگوهای کشاورزی، که نهایتاً منجر به تضعیف ساختار کشاورزی در روستاها می گردد، پرداخته شود. تغییر کاربری اراضی در پی آمد توسعه گردشگری در مناطق توریست پذیر روستایی یکی از اساسی ترین نمودهای توسعه گردشگری می باشد که بازتاب بسیار گسترده ای از نظر کالبدی و نیز چشم انداز کشاورزی و اشتغال منطقه می تواند داشته باشد. تبدیل اراضی کشاورزی و مرتعی به خانه های دوم روستایی، جاده سازی و سایر زیرساخت های مورد نیاز گردشگری منجر به تضعیف کشاورزی و پیامدهای متعدد ناشی از آن می شود. با توسعه گردشگری روستایی، تدریج ساختار اشتغال روستاها به هم خورده و شاغلان بخش های مختلف کشاورزی به سمت درآمدها و مشاغل با زحمت کمتر، که البته فصلی و موقتی می باشند، جذب می گردند، به این ترتیب ساختار اشتغال نواحی روستایی که به فعالیت های کشاورزی پیوند خورده است به هم می خورد. در بسیاری از طرح های توسعه گردشگری در روستاها ایجاد امکانات و زیرساخت های گردشگری نیازمند خاکبرداری، خاکریزی، گودبرداری و تسطیح زمین می باشد؛ هر یک از این فعالیت ها باعث فرسایش خاک، کاهش حاصلخیزی و ظرفیت نگهداری آب و تغییر بافت و ساختمان خاک، افزایش تراکم و وزن حجمی خاک می گردد. استفاده های مرتبط با گردشگری و رفت و آمد گردشگران باعث کاهش سطح افق آلی خاک و فشردگی مواد معدنی خاک می گردد و این فشردگی باعث کاهش نفوذپذیری آب و در نتیجه کاهش تهویه و حرکت آب در خاک می گردد. تغییرات فوق در خصوص خاک تأثیر نامطلوب بر رشد و مقاومت گیاهان دارد. ساخت راههای ارتباطی و احداث امکانات و زیرساخت های گردشگری روستایی، نه تنها تغییراتی را در نقشه این مناطق ایجاد می کند، بلکه ممکن است سبب جذب صنایع دیگری نیز بشود و متعاقب این امر ممکن است که الگوهای کشاورزی نیز دچار تغییر و دگرگونی گردد و حتی منجر به کاهش یا نابودی آن گردد.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتاح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

انجمن محیط زیست همدان

کلمات کلیدی: گردشگری روستایی، پیامدهای گردشگری، ساختار کشاورزی، تغییر کاربری اراضی، اشتغال روستایی.

مقدمه

سیستم کشاورزی یک کشور به عنوان یکی از مهمترین معیارهای سطح توسعه و استاندارد رفاه تلقی می گردد. کشاورزی در کشورهای در حال توسعه اکثریت جمعیت آنها را در بر می گیرد و تولید مواد غذایی برای بقا در آن پهنه در اولویت قرار دارد (خالدی، ۱۳۸۴، ۱۷۹). توسعه پایدار در بسیاری از برنامه ریزی های اقتصادی - اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم کلیدی مطرح می باشد. کاربرد توسعه پایدار برای اولین بار در اواسط دهه ۱۹۷۰ توسط باربارا مطرح شد و این مفهوم کلی با استراتژی حفاظت جهانی، به طور گسترده ای مورد بحث قرار گرفت، تا محافظت از منابع و محیط زیست را در راستای بهبود رفاه انسانی به نحو مطلوب مدیریت نماید (بارو، ۱۳۷۶، ۴۵).

توسعه جریانی چند بعدی است که باید با تغییراتی اساسی در ساخت اجتماعی و طرز تلقی توده ها و نهادهای ملی، موجب رشد اقتصادی و در نتیجه کاهش نابرابری و ریشه کن نمودن فقر شود (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲، ۶۱). توسعه کشاورزی یکی از مهمترین عوامل بهبود وضعیت زندگی روستایی در اکثر کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته است، چرا که بخش عمده ای از جمعیت در نواحی روستایی و فعالیت کشاورزی مشغول به کار هستند (محمدی، ۱۳۸۶، ۴۸).

هدف از اکوتوریسم پایدار حفظ جذابیت های جغرافیایی و پدیده های زیست محیطی برای نسل امروز و فردا است، در حالی که امروزه تحت عنوان اکوتوریسم، خسارت جبران ناپذیری بر منابع طبیعی وارد می شود (زاهدی، ۱۳۸۲، ۱۰۳). اساس اکوتوریسم بر پایه ی توسعه پایدار این موضوع است که چگونه گردشگر می تواند، برای ارتقای سطح آگاهی گذران اوغات فراغت و لذت جویی، از منابع طبیعی و فرهنگی بازدید کند، بدون اینکه روی این منابع تأثیر منفی داشته باشد (آزاد منجیری، ۱۳۸۷، ۳۶).

از پیامدهای منفی گسترش توریسم روستایی می توان فشار، تخریب منابع طبیعی و جاذبه های توریستی مناطق روستایی، تغییرات نامطلوب فرهنگی اجتماعی به دلیل ترویج و رشد نابهنجاری بجا مانده از فرهنگ گردشگران، ساخت دهی مجدد طبقه بندی اجتماعی، انتقال بی برنامه ی نیروی کار از بخش تولیدات روستایی به سمت خدمات توریستی و در نتیجه رکود و نزول رشد پایداری اقتصادی جوامع روستایی را برشمرد.

استفاده از زمینهای کارستی با هدف تفریح و گردش، سبب افزایش فعالیتهای انسانی (جنگل زدایی، ساختمان سازی، استخراج آب، ...) در این زمین ها و دگرگون شدن سیستم طبیعی این مناطق شده است. تأثیرات حضور گردشگران در این اراضی، تهدیدهای بیشتری را نسبت به سایر فعالیتهای انسانی از قبیل معدنکاری در پی دارد (Hutacharn, 2004; 17). هجوم میلیونها گردشگر به کوههای آلپ برای ورزش اسکی، باعث نابودی بسیاری از گونه های گیاهی، تخریب محیطهای